

Anarhija i komunizam

Izvještaj na kongresu Jurske federacije, Chaux-de-Fonds, 9.-10. listopada 1880.

Carlo Cafiero

Na kongresu koji je u Parizu održala Centralna regija, jedan govornik koji je istupio žučljivo, zlobno kritizirajući anarhiste, izjavio je: "Komunizam i anarhija su u očiglednom raskoraku."

Drugi govornik koji se također izjasnio protiv anarhista, premda s manje žestine, govoreći o ekonomskoj jednakosti, uzvikivao je: Kada postoji ova jednakost, kako bi uopće moglo biti povrede slobode?

No, ja držim da su oba ova govornika u krivu.

Ekonomska jednakost savršeno je moguća i bez imalo slobode. Živ dokaz su neke religijske zajednice, jer tamo potpuna jednakost stoji bok uz bok despotizmu. Potpuna jednakost postoji po tome što se vođa oblači isto kao i ostali i jede za istim stolom s ostalima: od njih ga odvaja samo njegovo pravo da zapovijeda. A zagovaratelji 'narodne države'? Da ne nailaze na svakovrsne prepreke, siguran sam da bi na koncu postigli savršenu jednakost, ali istovremeno i najsavršeniji despotizam, jer, nemojmo zaboraviti, despotizam sadašnje države ojačao bi se ekonomskim despotizmom (sav kapital prešao bi u ruke države), a onda bi se umnogostručio i zbog centralizacije koja bi bila neophodna ovoj novoj državi. I upravo to je razlog zbog kojeg se mi, anarhisti, prijatelji slobode, protiv toga kanimo boriti do smrti.

Dakle, posve suprotno od onoga što je rečeno, imamo puno pravo strahovati za slobodu, čak i onda kada postoji jednakost, dok za jednakost, s druge strane, ne treba strahovati ondje gdje postoji prava sloboda, a to znači, anarhija.

Napokon, daleko od toga da su nespojivi, anarhija i komunizam stoje u slozi, jer ovi pojmovi, ovi sinonimi za slobodu i jednakost, neophodni su i nerazdruživi pojmovi revolucije.

Kao što se može vidjeti, naš revolucionarni ideal vrlo je jednostavan: kao i onaj naših prethodnika, sastoji se od ova dva pojma: slobode i jednakosti. Osim jedne male razlike.

Poučeni travestijama u koje su reakcionari svih vrsta pretvarali slobodu i jednakost, bili smo pažljivi i pored ovih pojmova postavili smo one koji izražavaju njihovu pravu vrijednost. Ove dvije dragocjenosti toliko su često krivotvorili da napokon moramo spoznati i analizirati njihovu točnu vrijednost.

Postavimo, stoga, pored ova dva pojma, pored slobode i jednakosti, dva jednakovrijedna čije jasno značenje ne može prouzročiti dvosmislenost: "Želimo slobodu, a to znači anarhiju, i jednakost, a to znači komunizam."

Anarhija je danas borba, rat protiv svakog autoriteta, svake moći, svake države. U budućem društvu anarhija će biti brana ili zapreka ponovnom ustanovljenju bilo kakvog autoriteta, bilo kakve moći, bilo kakve države; bit će to potpuna sloboda za pojedinca koji se, oslobođen i vođen samo svojim potrebama, preferencijama i sklonostima, povezuje s drugim pojedincima u grupe ili udruženja; bit će to sloboda za razvoj udruženja koja će federirati s drugim udruženjima u komuni ili njezinoj okolini, sloboda za razvoj komuna koje će ulaziti u regionalne federacije i tako dalje, regije će federirati u nacije, a nacije u čovječanstvo.

Komunizam, pitanje koje nas danas osobito zanima, drugi je pojam u našem revolucionarnom idealu.

Komunizam je danas borba, ne za uništenje autoriteta, nego za prisvajanje čitavog bogatstva koje postoji diljem svijeta, prisvajanje u korist cijelog čovječanstva. U društvu koje ima doći, komunizam će značiti da svi ljudi uživaju čitavo postojeće bogatstvo, u skladu s načelom: od svakoga prema sposobnostima, svakome prema potrebama, što znači: od svakoga i svakome prema njegovoj želji.

Potrebno je naglasiti, i to prvenstveno kao odgovor našim protivnicima, autoritarnim komunistima ili etatičkim komunistima, da bi, prema našem viđenju, prisvajanje i uživanje čitavog

postojećeg bogatstva, trebalo biti djelo samog naroda. Kako narod, čovječanstvo nije uspjelo prisvojiti i u svojim rukama zadržati bogatstvo, neki su, istina je, zbog toga zaključili da treba postaviti cijelu jednu klasu vođa, zastupnika i povjerenika za zajedničko bogatstvo. Ali mi s njima ne dijelimo to mišljenje. Ne želimo posrednike, ni zastupnike koji uvijek na kraju ne zastupaju nikog drugog osim sebe, ne želimo nikoga da ograničava jednakost, ne želimo više nikoga da nam ograničava slobodu, ne želimo novu vladu, novu državu, pa čak ni ako to bude narodna ili demokratska, revolucionarna ili privremena država.

Dok zajedničko bogatstvo koje je razasuto Planetom s pravom pripada čitavom čovječanstvu, zajednički će ga koristiti oni kojima je nadohvat i koji su stoga u položaju dobro ga upotrijebiti. Narod neke zemlje koristit će zemlju, strojeve, tvornice, kuće, itd. na području te zemlje i koristit će ih zajednički. Kao dio čovječanstva, taj narod će na tom području, stvarno i izravno, koristiti svoja prava nad tim dijelom bogatstva ljudskog roda. A ako neki stanovnik Pekinga posjeti tu zemlju, uživati će ista prava kao i svi ostali, uživati će u svim bogatstvima te zemlje, baš kao u Pekingu.

Dakle, govornik koji je anarhiste optuživao za to da vlasništvo žele prenijeti na neka upravna tijela, bio je potpuno u krivu. Krasno bi bilo uništiti državu samo da bi je zamijenilo mnoštvo malih država, krasno bi bilo ubiti jednoglavo čudovište samo da bi ga se zamijenilo onim s tisuću glava!

Ne: kao što smo već rekli i što nikada nećemo prestati ponavljati: bez posrednika, bez podvojitelja i bez ljubaznih poslužitelja koji se uvijek na kraju nametnu kao pravi gospodari: želimo da čitavo postojeće bogatstvo izravno prisvoji sam narod, da ga on sam drži u svojim moćnim rukama i da sam odlučuje o najboljem načinu na koji će ga upotrijebiti, bilo za proizvodnju bilo za potrošnju.

Da, komunizam je ostvariv. Svakoj osobi može se dopustiti da se po volji posluži onim što joj treba, jer će biti dovoljno za sve. Više neće biti nikakve potrebe za tim da se od pojedinaca zahtijeva više rada od onoga na koji su spremni, jer će još uvijek biti dovoljno proizvoda za nadolazeće dane.

Zahvaljujući ovom obilju rad će izgubiti svoj neplemenit ropski karakter i postat će samo moralna i tjelesna potreba, poput potrebe za učenjem ili životom u skladu s prirodom.

Ovo uopće ne znači reći da je komunizam tek moguć: mi tvrdimo da je nužan. Ne samo da netko može biti komunist, nego to i mora biti, ili će revolucionarni cilj doživjeti neuspjeh.

Doista, jednom kada sredstva za rad i sirovine postanu zajednički, ako zadržimo privatno vlasništvo nad proizvodima rada, bit ćemo prisiljeni zadržati novac, koji je izvor manjeg ili većeg gomilanja bogatstva, ovisno o većim ili manjim zaslugama, ili radije, ovisno o većoj ili manjoj promućurnosti pojedinca. U tom slučaju jednakost bi iščezla, budući da bi se svatko tko bi se domogao većeg bogatstva, već samim time uzdigao nad ostale. I bio bi potreban samo još jedan korak da kontrarevolucionari uvedu pravo na nasljeđivanje. I zaista, čuo sam jednog uglednog socijalista, samozvanog revolucionara, koji je govorio u korist individualnog vlasništva nad proizvodima, kako na kraju izjavljuje da ne vidi ništa pogrešno u tome da društvo podrži predaju ovih proizvoda nasljeđivanjem: prema njemu, to ne bi imalo nikakve posljedice. Oni među nama koji su dobro upoznati s tim kamo su akumulacija bogatstva i njegovo nasljeđivanje doveli društvo, uopće ne dvoje o prirodi posljedica.

Individualno polaganje prava na proizvode ne samo da bi vratilo nejednakost među ljude, nego bi ponovno uvelo nejednakost među različitim vrstama rada. Vidjeli bismo da bi se odmah ponovno pojavili "čisti" i "prljavi" poslovi, poslovi koji "uzdižu" i koji "ponižavaju" i da bi prve

obavljali imućniji, dok bi ove posljednje ostavili najsiromašnijima. U tom slučaju, odabrati jednu djelatnost umjesto neke druge i obavljati je, više ne bilo stvar poziva i osobne sklonosti: bio bi to interes, očekivanje da će se od takvog zanimanja više zaraditi. To bi dovelo do ponovnog rađanja lijenosti i marljivosti, zasluga i propusta, dobra i zla, poroka i vrline, i posljedično, "nagrade" s jedne strane, i "kazne" s druge, zajedno sa zakonom, sucima, njihovim pomoćnicima i zatvorom.

Postoje socijalisti koji ustrajno brane ideju o individualnom prisvajanju proizvoda rada, ali s temeljem u nekom osjećaju za pravednost.

Kakva neobična zabluda! S kolektivnim radom, s kojim dolazi i potreba za proizvodnjom na veliko i sve većom mehanizacijom, s rastućom tendencijom moderne industrije da se služi radom prethodnih naraštaja, kako bismo uopće mogli odrediti koji dio je proizvod rada jednog čovjeka, a koji dio je proizvod nekog drugog? To je potpuno nemoguće i naši protivnici to priznaju toliko spremno da na kraju govore: "Onda dobro! Utemeljimo raspodjelu na temelju vremena provedenog na radu." Ali istovremeno i oni sami priznaju da bi to bilo nepravedno budući da tri sata Petrova rada često mogu vrijediti kao četiri sata Pavlova rada.

Nekada smo se običavali nazivati "kolektivistima", i po toj riječi smo se razlikovali od individualista i autoritarnih komunista, ali zapravo mi smo vrlo jednostavno antiautoritarni komunisti, a nazivajući se "kolektivistima", nastojali smo to ime upotrebljavati da bismo izrazili svoju ideju da bi sve trebalo biti zajedničko, i da pritom ne bi trebalo praviti razliku između instrumenata i materijala za rad i proizvoda kolektivnog rada.

Međutim, jednog lijepog dana posvjedočili smo pojavi još jedne vrste socijalista koji su, ponovno oživljavajući pogreške iz prošlosti, počeli mudrovati i u vezi ovoga praviti razlike i nalaziti nijanse, na kraju se pretvorivši u apostole sljedeće teze:

"Postoje" - kažu oni - "uporabna vrijednost i proizvodna vrijednost. Uporabne vrijednosti su one koje služe za zadovoljavanje naših osobnih potreba: to su kuća u kojoj živimo, hrana koju jedemo, odjeća, knjige itd., dok su proizvodne vrijednosti one koje koristimo za proizvodnju: tvornica, hangar, štagalj, trgovine, strojevi i sve vrste instrumenata za rad, zemlja, sirovine, itd. Prve vrijednosti, koje služe zadovoljavanju individualnih potreba" - govore oni - "trebale bi biti u rukama pojedinaca, a ove druge, koje nam svima služe za proizvodnju, trebale bi biti kolektivni posjed."

Takva je bila novoosmišljena, ili radije, iznova oživljena ekonomska teorija.

No, dozvolite mi da vas pitam, vas koji to divno ime proizvodne vrijednosti dajete ugljenu koji pokreće strojeve, ulju koje ih podmazuje, ulju koje osvjetljuje njihov rad, zašto taj naziv uskraćujete kruhu i mesu kojim se hranimo, ulju kojim začinjavamo salatu, plinu kojim si osvjetljavamo rad, i svemu onome što služi za održavanje i pokretanje najsavršenijeg od svih strojeva, roditelja svih strojeva: čovjeka?

Biste li među proizvodne vrijednosti svrstali livadu i štagalj koji daje zaklon volovima i konjima, a ipak isključili kuće i vrtove koji služe najplemenitijoj od svih životinja: čovjeku?

Gdje u tome vidite logiku?

Štoviše, vi koji ste postali apostoli ove teorije, savršeno ste svjesni da ta granica u stvarnosti ne postoji i da će, ako se i danas teško pronalazi, posve iščeznuti onoga dana kada svi postanemo i proizvođači i potrošači.

Prema tome, kao što možemo vidjeti, ta teorija nije mogla dati novu snagu zalagateljima za individualno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju. Postigla je samo jedno: odala je igru one nekolicine socijalista koji su pokušavali otupiti oštricu revolucionarne ideje; otvorila nam je oči i ukazala nam na neophodnost toga da se bez uvijanja proglasimo komunistima.

Napokon, latimo se jednog jedinog ozbiljnog prigovora koji komunizmu upućuju naši suparnici. Svi oni slažu se oko toga da se neizbježno krećemo prema komunizmu, ali primjećuju da smo tek na početku, jer proizvoda je nedovoljno i bit će potrebno uvesti racionalnu opskrbu i dijeljenje, a najbolji način za raspodjelu proizvoda rada temeljio bi se na količini rada svakog pojedinca.

Na to odgovaramo da bismo u budućem društvu, čak i onda kada bi se od nas moglo zahtijevati uvođenje racionalnog snabdijevanja, trebali ostati komunisti; to znači da bi racionalna opskrba trebala biti zasnovana ne na zaslugama, nego na potrebama.

Uzmimo obitelj, taj model komunizma u malom, istini za volju, prije autoritarnog nego slobodarskog komunizma, no to u našem primjeru ipak ne mijenja ništa.

U obitelj otac svakoga dana donosi, recimo, stotinu sua, najstariji sin tri franka, mlađi sin 40 sua, a najmlađi samo 20 sua dnevno. Svi oni novac donose majci koja upravlja novcem i sve ih hrani. Svi oni doprinose različitim iznosima, ali za večerom se svatko poslužuje prema vlastitom ukusu i apetitu; nema racioniranja. No, dođu loša vremena, i oskudica prisili majku na to da raspodjelu večere prestane prepuštati individualnim preferencijama i apetitu. Treba uvesti racionalnu raspodjelu te se, ili na majčin poticaj ili uz prešutno odobravanje sviiju, reduciraju porcije. Ali! Ovo racioniranje ne provodi se prema zaslugama, jer najmlađi sin, a naročito dijete, dobivaju najveći dio, a što se tiče najboljeg komada, on se čuva za staricu koja ništa ne privređuje. Čak i u vremenima oskudice, u obiteljima se može primijetiti načelo raspodjele prema potrebama. Bi li drugačije bilo u budućnosti u velikoj ljudskoj obitelji?

(...) Ne može se biti anarhist, a da se ne bude komunist. Doista, čak i najmanja naznaka postavljanja ograničenja u sebi nosi sjeme autoritarnosti. Ograničenja se ne mogu pojaviti bez da se odmah ne izrode neki zakon, suci i žandari. Moramo biti komunisti, jer narod, koji ne shvaća kolektivističke sofizme, savršeno dobro shvaća komunizam, na što su već ukazali prijatelji Reclus i Kropotkin. Moramo biti komunisti jer smo anarhisti, jer su anarhija i komunizam dva osnovna pojma revolucije.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Carlo Cafiero
Anarhija i komunizam
Izvještaj na kongresu Jurske federacije, Chaux-de-Fonds, 9.-10. listopada 1880.
1880

Prevod: Ana Štambuk. Izvor prevoda: anarhizam.hr Izvor teksta na engleskom: D. Guérin (2005),
No Gods, No Masters: An Anthology of Anarchism, Oakland, Edinburgh and London: AK Press,
str. 292-298.

anarhisticka-biblioteka.net